REPUBLIKA SLOVENIJA
ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI

Železna cesta 16, 1000 Ljubljana
01 4735 550
gp@zagovornik-rs.si

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
Dr. Simona Kustec, ministrica
Masarykova cesta 16
1000 Ljubljana

E: gp.mizs@gov.si

Številka: 0709-60/2020/1
Datum: 5. 8. 2020

Zadeva: **Priporočilo Zagovornika načela enakosti o zagotavljanju vključujočega izobraževanja ob morebitnem ponovnem zapiranju šol**

Spoštovana gospa ministrica,

Zagovornik načela enakosti (Zagovornik) pozdravlja prizadevanja Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) za izvedbo ukrepov v času splošnega zaprtja vzgojno-izobraževalnih zavodov z namenom zajezitve okužb s SARS-CoV-2 kot tudi v času ponovnega odpiranja šol. Pohvalno je, da je bilo šoloobveznim otrokom omogočeno nadaljevanje vzgojno-izobraževalnega procesa v tem času ter da je bil eden od ključnih ciljev vladnega »Okvirnega načrta sproščanja omejitvenih ukrepov« v zvezi z izvajanjem izobraževanja na daljavo »preprečevanje nastajanja večjih razlik med učenci pri usvajanju znanja v tem času in posebna skrb za ranljive skupine«. Zagovornik na podlagi spremljanja stanja, tudi s pridobivanjem informacij v okviru poizvedb o izzivih izobraževanja otrok na daljavo, ugotavlja, da je kljub angažmaju vseh pristojnih služb med posameznimi skupinami učencev, še posebej tistimi iz t.i. ranljivih skupin (npr. otroci z migrantskim ozadjem, otroci iz ekonomsko šibkejših okolij, romski otroci, otroci s posebnimi potrebami), prihajalo do razlik pri usvajanju znanja, kar je imelo negativen vpliv na njihov učni uspeh, posledično pa tudi na udejanjanje njihove pravice do izobrazbe.

Zagovornik načela enakosti Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport priporoča, da ob morebitnem drugem valu epidemije COVID -19:

- **ob upoštevanju priporočil zdravstvene stroke organizira pouk v osnovnih šolah tako, da bo potekal na čim bolj običajen način s čim manj omejitvami;**
- **predhodno natančno preuči omejitve in posledice izobraževanja na daljavo, posebej za najbolj ranljive skupine otrok, ter jih s primernimi ukrepi naslovi tako, da se razlike v znanju med otroki ne bodo poglabljale, in da bo vsem otrokom zagotovljena pravica do izobrazbe;**
- **zagotovi ustrezno prilagoditev vzgojno-izobraževalnega procesa glede na potrebe in pravice vseh otrok, predvsem tistih iz najbolj ranljivih skupin, na način, ki bi jim omogočal, da enako kot vsi drugi učenci sodelujejo v procesu izobraževanja;**
- **nameni pozornost tudi psihološkim in psihosocialnim posledicam izobraževanja na daljavo na celostni razvoj otrok.**

Zagovornik izpostavlja, da mora biti pravica do izobrazbe zagotovljena vsem otrokom ne glede na premoženjsko stanje, izobrazbo, jezik ali druge osebne okoliščine otrok ali njihovih staršev.

Za čimprejšnji odziv se vam vnaprej zahvaljujemo.

S spoštovanjem,

Miha Lobnik
ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI

Priloga: UTEMELJITEV STROKOVNE SLUŽBE ZAGOVORNIKA NAČELA ENAKOSTI K PRIPOROČILU ŠT. 0709-60/2020/1

Približuje se 1. september, ko otroci tradicionalno ponovno sedajo v šolske klopi, kar ob trenutni epidemiološki situaciji ostaja vprašljivo. Zagovornik se zaveda, da je napovedovanje ukrepov na področju vzgoje in izobraževanja glede na nepredvidljive razmere izjemno zahtevno. MIZŠ je napovedalo razmislek o več scenarijih šolanja šoloobveznih otrok, med katerimi nekateri vključujejo tudi izobraževanje na daljavo[1]. Izkušnje izobraževanja na daljavo ob prvem valu epidemije so pokazale, da ima ta način vzgojno-izobraževalnega procesa nekatere omejitve, ki nesorazmerno prizadenejo otroke iz ranljivih skupin. Gre za tiste otroke, ki imajo pogosto že ob običajnih razmerah težave pri doseganju učnega uspeha. Zato je več mednarodnih organizacij že pozvalo države k razmisleku o odpiranju šol.

K ponovni vrnitvi otrok v šole kot najpomembnejše prednostne naloge, ko so lokalne razmere glede korona virusa pod nadzorom, je nedavno pozval generalni sekretar Združenih narodov **Antonio Guterres**. Posvaril je pred dolgoročnimi posledicami zaprtja šol v času pandemije COVID-19 in pozval k zagotovitvi ustreznega financiranja šolstva, pri čemer naj bodo izobraževalne pobude usmerjene k najbolj ranljivim skupinam otrok[2].

Urad za demokratične institucije in človekove pravice pri **Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi** (ODIHR) je v svoji publikaciji o vplivu ukrepov, ki so jih z namenom zajezitve pandemije COVID-19 uveljavile sodelujoče države OVSE, opozoril, da nekateri romski učenci nimajo izpolnjenih minimalnih pogojev za izobraževanje na daljavo (npr. dostopa do računalnika, internetne povezave in mirnega prostora za učenje), dodatno obremenitev predstavlja revščina, vključno s pomanjkanjem redne in dostojne prehrane. Izpostavil je, da bo zapiranje šol ob potencialno novih valovih pandemije verjetno razširil in poglobil izobraževalno vrzel za romske učence, kar bo povzročilo še več osipa in dolgoročno izgubo zaposlitvenih možnosti[3].

Zagovornik je v zvezi z zagotavljanjem vključujočega izobraževalnega procesa ob uvedbi izobraževanja na daljavo s pomočjo računalniške tehnologije ocenil, da **niso imeli vsi učenci enakih možnosti za pridobitev izobrazbe.**

Pri tem so bili ključni izzivi:

- nedostopnost do potrebne IKT opreme,
- nezmožnost staršev, da bi nudili otrokom oporo pri učenju na način in v obsegu, kot so ga pričakovale šole (npr. zaradi neznanja jezika, funkcionalne ali računalniške nepismenosti, delovnih obveznosti staršev ali skrbnikov otrok ali zaradi drugih omejitev),
- neveščost otrok za samostojno učenje na daljavo, vključno s pomanjkanjem informacijskih kompetenc,
- težave pri komunikaciji učiteljev z učenci ter njihovimi starši.

V nadaljevanju so navedeni izzivi podrobneje pojasnjeni.

[1] Vir: https://www.24ur.com/novice/svet/ministrstvo-za-izobrazevanje-pripravilo-stiri-scenarije-za-potek-novega-solskega-leta.html

[2] Članek *Guterres posvaril pred posledicami zaprtja šol zaradi covida-19* dostopen na https://www.sta.si/2792660/guterres-posvaril-pred-posledicami-zaprtja-sol-zaradi-covida-19, 4. 8. 2020.

[3] OSCE Human Dimension Commitments and State Responses to the Covid-19 Pandemic Organization for Security and Co-operation in Europe, dostopno na: https://www.osce.org/odihr/human-rights-states-of-emergency-covid19

1. **Tehnološki in materialni vidik: zagotavljanje materialnih in prostorskih pogojev za izobraževanje na daljavo**

V akciji MIZŠ za zagotovitev računalniške opreme učencem in dijakom iz socialno šibkejših družin, ki sicer v času epidemije ne bi imeli dostopa do izobraževanja, ki jo je koordiniral Zavod RS za šolstvo, naj bi bili vsem, ki niso imeli lastnega dostopa do računalnika, razdeljeni računalniki ter druga oprema[4].

Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD) je v svoji raziskavi o učinkih epidemije na šolanje otrok med drugim izpostavila, da je 95 odstotkov vprašanih učencev iz Slovenije imelo na voljo računalnik za šolsko delo, kar pomeni, da 5 odstotkov učencev te možnosti ni imelo[5].

V analizi, ki jo je o izobraževanju na daljavo v času epidemije COVID-19 v Sloveniji opravil Zavod RS za šolstvo, je okoli 6 odstotkov vprašanih učencev izpostavilo, da niso imeli ustrezne opreme, da bi sledili pouku na daljavo (računalnik, slušalke, tiskalnik, internetna povezava), približno 3 odstotki vprašanih učencev pa so odgovorili, da računalnika niso znali uporabljati.

Okoli 18 odstotkov vprašanih učencev si je računalnik delilo z drugimi družinskimi člani, zato so ga lahko le redko uporabljali[6]. Ob tem velja upoštevati, da je bila analiza opravljena na podlagi spletne ankete, kar pomeni, da je bilo sodelovanje tistih učencev, ki niso imeli računalniške opreme ali pa so jo imeli le v omejenem obsegu, v anketi oteženo ali onemogočeno. **Navedeno nakazuje na sklep, da vsaj vsak peti učenec ni imel ali pa je imel le redko na voljo IKT opremo, ko jo je potreboval za sodelovanje v izobraževanju na daljavo.**

V odgovoru na pisno poizvedbo Zagovornika je ena izmed občin navedla, da nekaterim družinam s šoloobveznimi otroki, ki niso imele računalniške opreme, računalnik sploh ni bil ponujen, in sicer z obrazložitvijo, da ga starši ne znajo uporabljati, večina izmed njih naj bi bila nepismenih ali pa ima končanih le nekaj razredov osnovne šole.

Poseben izziv je predstavljajo tudi nameščanje in uporaba programske opreme in pomoč v primeru okvar računalniške opreme. V teh primerih po javno dostopnih informacijah ni bilo zagotovljene učinkovite sistemske rešitve. To je nekaterim otrokom onemogočalo nemoteno učenje. Analiza je med drugim opozorila tudi na družine z več šoloobveznimi otroki ter na problem okvar računalniške opreme, zato je treba šolam zagotoviti tudi ustrezne zaloge rezervne IKT opreme. Težave so se pojavljale predvsem pri tistih učnih vsebinah, ki so bile dosegljive zgolj na spletu. V analizi Zavoda RS za šolstvo o izobraževanju na daljavo v času epidemije COVID-19 v Sloveniji je okoli **7 odstotkov vprašanih odgovorilo, da nimajo prostora, kjer bi se v miru učili.** Vse to je nekaterim otrokom onemogočalo nemoteno učenje na daljavo.

Zagovornik pozdravlja nadomestne strategije, ki so jih v primerih, da učenci niso imeli dostopa do ustrezne računalniške tehnologije, uresničevale nekatere šole tako, da so učno gradivo v tiskani obliki posredovale učencem. Te aktivnosti so bile prepuščene iznajdljivosti in predanosti strokovnih delavcev posameznih šol oziroma v primeru pomoči romskim učencem podpornim strukturam v okviru projektov Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport »Skupaj za znanje« in Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti »Večgeneracijskih romskih centrov«, ki pa ne pokrivajo potreb celotne romske skupnosti.

2. **Vsebinski vidik: način podajanja učnih vsebin, prilagojenih učenju na daljavo, možnosti za razlago in spodbuda pri učenju**

V analizi Zavoda RS za šolstvo o izobraževanju na daljavo v času epidemije COVID-19 v Sloveniji je skoraj **20 odstotkov vprašanih učencev zatrdilo, da pogosto niso razumeli navodil učiteljev**, okoli 8 odstotkov pa, da niso imeli koga vprašati, če česa niso razumeli.

[4] Zavod RS za šolstvo (2020) Analiza izobraževanja na daljavo v času epidemije Covid-19 v Sloveniji, delno poročilo, str. 10
[5] Vir: OECD, 2020, A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020 https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=126_126988-t63lxosohs&title=A-framework-to-guide-an-education-response-to-the-Covid-19-Pandemic-of-2020
[6] Zavod RS za šolstvo (2020) Analiza izobraževanja na daljavo v času epidemije Covid-19 v Sloveniji, delno poročilo, str. 58

Razlago učiteljev je pogrešalo več kot 60 odstotkov vseh vprašanih. Vse to odpira vprašanje prilagojenosti načina podajanja učne snovi in možnosti za preverjanje razumevanja te snovi.

V poizvedbi Zagovornika so respondenti kot težavno izpostavljali tudi, da so imeli učenci preveč nalog ter da učno gradivo ni bilo prilagojeno samostojnemu delu, zato je bilo zmožnostim in sposobnostim staršem prepuščeno, ali in v kolikšni meri so lahko pomagali otrokom pri delu za šolo. Nekateri so opozarjali na pomanjkanje motivacije otrok za delo za šolo, saj niso imeli primerne podpore staršev, ki bi jih pri delu spodbujali in jih usmerjali. Prav tako niso imeli vsi starši možnosti, da bi nudili otrokom oporo pri učenju na način in v meri, kot so jo pričakovale šole, kar je te otroke postavljalo v neenak položaj v primerjavi z otroki, ki so jim starši lahko pomagali.

Pri romskih učencih so velik delež pomoči otrokom pri učnem procesu opravili sodelavci izvajalskih organizacij v okviru projektov Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport »Skupaj za znanje« in Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti »Večgeneracijskih romskih centrov«, ki pa, kot je bilo že pojasnjeno, ne pokrivajo potreb vseh romskih učencev. V nekaterih romskih naseljih so na pomoč priskočili tudi sodelavci nevladnih organizacij v sklopu sofinanciranih projektov, vendar to ni bilo zagotovljeno sistemsko vsem romskim otrokom.

Zagovornik pozdravlja prizadevanja izvajalskih in nevladnih organizacij pri pomoči otrokom iz ranljivih skupin v učnem procesu v času zaprtja šol, posebej v primerih, ko starši niso mogli nuditi opore otrokom zaradi neznanja jezika, funkcionalne ali računalniške nepismenosti, delovnih obveznosti ali drugih razlogov. Ti so mnogokrat predstavljali komunikacijski most med šolo in družino s šoloobveznim otrokom ter so bistveno prispevali k motivaciji učencev za šolsko delo, kar je vplivalo tudi na učni izid. Kljub njihovim prizadevanjem pa ostaja odprto vprašanje morebitne vrzeli v znanju učencev iz najranljivejših skupin v primerjavi s tistimi, ki so imeli podporo staršev pri šolskem delu.

Nenazadnje pa je nujno potrebno izpostaviti tudi, da so se nekateri otroci **v času zaprtja šol soočali z lakoto,** saj nekaterim med njimi hrana v šoli predstavlja edini topli obrok. Zagovornik je v zvezi s tem Vladi RS (10. 4. 2020) ter poslankam in poslancem (23. 4. 2020) posredoval priporočila glede nadaljnjih ukrepov za blaženje posledic epidemije COVID-19 z namenom preprečevanja in odprave diskriminacije, ki so se nanašala na takratni Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo. Eno izmed priporočil se je nanašalo tudi na **vprašanje subvencioniranja prehrane otrokom v vzgojno-izobraževalnih zavodih**. Zagovornik je priporočil, naj se učencem in dijakom, ki so upravičeni do subvencije za malico oziroma kosilo, v času splošnega zaprtja vzgojno-izobraževalnih zavodov zagotovi izplačilo sredstev v višini odobrene subvencije za prehrano. Pojasnil je, da so učenci oziroma dijaki iz socialno šibkejših okolij z zaprtjem šol ostali brez dnevnega dostopa do subvencionirane malice oziroma kosila. To Zagovornikovo priporočilo ni bilo vključeno v sprejeti zakon, zato to še vedno ostaja pomembno vprašanje, ki ga bo potrebno nasloviti ob morebitnem prihodnjem zapiranju šol.

Zagovornik priporoča MIZŠ, da preuči zgoraj predstavljene argumente in druge strokovne vire, vključno s primeri dobrih praks ter jih upošteva pri zagotavljanju vključujočega izobraževanja ob morebitnem ponovnem zapiranju šol.

Poslano:
- prejemniku (e-pošta)
- zbirka dok. gradiva